

E fa'aapefea ona ou mataituina auga o le COVID-19?

20 Iulai 2022

Afai ua maua oe ile COVID-19 ma o lo'o e saili malosi ile fale, e mafai ona mataituina lou lava soifua maloloina ile fesoasoani mai o lau foma'i poo se auaunaga tausi soifua maloloina. O le faamauina i lalo o auga o lau ma'i i aso taitasi e mafai ona fesoasoani ia te oe e iloa ai poo e manuia mai auga o lau ma'i, poo ua tatau ona e alu e vaai se foma'i poo le alu ile falema'i.

Tele o mataupu a le COVID-19 e vaivai ma e mafai ona tausi i le fale. O nisi tagata o i latou ia e sili ona maua le tulaga lamatia e mafai ona manaomia ni vailaau tuu fofoga tineia siama e le auaunaga o loo tausia latou soifua maloloina. Mo nisi fa'amatalaga mo e e agava'a mo le COVID-19 togafitiga tu'u fofoga, asiasi i le www.health.gov.au/covid19-translated

O a auga e mana'omia ona ou fa'amauina i lalo i aso taitasi?

Atonu e fesoasoani atu pe afai e fa'amauina i lalo auga o lau ma'i i aso taitasi. Tusi i lalo pe afai o auga o lau COVID-19 ma'i ua fa'asolo i le manuia, o tumau lava, po'o ua fasolo ona e tigaina tele. E mafai ona fesoasoani atu ia te oe ma lou foma'i ina ia iloa ai ou fa'alagona. Mo aso taitasi lea ete saili malosi ai, tusi i lalo:

- lau vevela (siaki ifo po'o maua i le fiva)
- le vave o lou mānava
- pe afai e faigata ona e mānava, po'o ua utiuti le mānava
- pe afai o e kale ma pe fa'apeai le ogaoga o le kale
- pe afai ua gāoi ma tiga maso
- pe afai o tigā le ulu
- pe afai o lagona le lelavā
- pe afai o lo'o e pua'i po'o le maua ile manava tatā.

E mafai foi e lau foma'i ona fai atu ia te oe e mataitu le maua le maua o lou okesene ma le tātā o lou fatu (tātā ole fatu).

O le a le mea oute faia pe afai ua fa'ateteleina auga o la'u ma'i poo ua ou popole?

Afai o e popole i auga o lou ma'i, fa'amolemole fa'afeso'ota'i lau foma'i. E mafai foi ona e valaau i le National Coronavirus Helpline i le 1800 020 080 e maua ai se iloilogaga o auga o lau ma'i i luga o le telefoni. Filifili le numera 8 mo auaunaga fa'aliliu'upu faifua.

E mafai ona iai ni auga vaivai ile amataga o lau ma'i ae faasolosolo ona ma'i atili i le aluga o taimi.

Valaau le ambulance pe afai o iai ni mea nei **auga tugā**:

- faigatā ona mānava
- moana laugutu po'o foliga
- tigā pe fufusi mai totonu o le fatafata
- malulu ma le piipii/susū, poo le sesega ma matogitogi, le pa'u
- matapogia po'o ua pau
- le mautonu
- ua faigata ona ala i luga
- laitiiti po'o le leai o se feau vai
- tale toto mai.

Afai o tugā auga o la'u ma'i, aua ne'i fa'atali. Valaau le 000 (triple zero) mo se ambulance i le taimi lava lea ma fa'aailoa atu iai o oe e maua i le COVID-19. Afai e te lē tautala i le Igilisi, a valaau le 000, fesili mo se 'ambulance' ma tumau mai i luga o le laiga ma talosaga mo se fa'aliliuupu.

E fa'aapefa ona fua la'u vevela?

E mana'omia sou mita fua fiva e fua ai lau vevela. Afai e leai sau mita fua fiva, e mafai ona fa'atau i se fale talavai i luga o le telefoni po'o le upega tafailagi. E mafai e le fale talavai ona kiliva atu i lou fale. E eseese uma mita fua fiva ta'itasi, ia mulimulita'i i fa'atonuga mai le gaosi mita.

A fua atu lau fiva e 38 tikeri pe maua luga atu, atonu o lena ua e fiva. Afai e tula'i mai lenei mea, e tataua ona e fa'afeso'ota'i lau foma'i mo se iloilogaga i se taimi vave e mafai ai.

E fa'aapefa ona ou iloa ua fa'afaigata ona manava po'o ua sioki le manava?

Afai ua faigatā ona e manava, e te faalagonaina le utiuti o lau manava, faigatā ona manava i totonu ma fafo, pe e te faalagonaina foi le lē lava ole ea i totonu o ou māmā.

Atonu e fa'apea au lagona:

- pe a e savali
- pe a e nofo
- pe a e tautala.

Tusi i lalo pe a fa'apea ua fa'asolo ina lelei lou manava, leaga, po'o tumau lava, fa'atasi ma le aso ma le taimi.

E fa'afelea ona ou fuaina le topetope o la'u manava?

E mafai ona e fuaina pe fia ni manava e te manavaina i le 60 sekone (1 minute) fa'aaoga iai le taimi i luga o le telefoni. E mafai foi ona e fa'aaogaina se uati fa'atasi ma le lima lona lua. Taumafai e fa'avaivai le tino ma manava e pei ona masani iai. Faitau pe fa'afia ona e manava i totonu o le 60 sekone (1 minute). Tusi i lalo pe fia ni manava sa e faia i totonu o le 60 sekone (1 minute), ma le aso ma le taimi.

Afai e 20-30 manava lou manava ile minute, e ono mafai ona faailoa mai ai o loo e faalagonaina le utiuti ole manava. Afai e tula'i mai lenei mea, e tatau ona e fa'afeso'ota'i lau foma'i mo se iloiloga i se taimi vave e mafai ai.

Afai o le fuaga o lou manava e ova atu ma le 30 manava i le minute, atonu o lo'o e fa'alagonaina le utiuti ole manava. A tupu lenei tulaga, e tatau ona valaau le ambulance i le taimi lea ma ta'u iai o oe e maua i le COVID-19.

O lenei ta'iala e talafeagai mo tagata matutua uma. O nei tulaga e lē atagia ai le tausaga o lou matua po'o le tulaga o lou soifua maloloina ma e ono manaomia ona fetu'unai. Afai e te lē mautinoa po'o e faalagonaina le utiuti ole manava, fa'afeso'ota'i lau foma'i i le vave e mafai ai mo se iloiloga ma faailoai ai o oe ua maua ile COVID-19. E mafai foi e lau foma'i poo le tausua soifua ona faitau po'o le a le saosaoa o lou manava e ala ile va'ai ile gaioiga a lou fatafata pe a fai sau siaki vitiō/telehealth.

E faafefea ona ou fuaina le maualuga ole tulaga o lo'u okesene ma le tātā ole fatu?

Afai ua fesili atu lau foma'i e siaki le maualuga o lou okesene ma le tata o le fatu, atonu e mana'omia se masini fua okesene. O le masini fua okesene o se masini itiiti e kilipa i lou tama'i lima ogatotonu po'o le tama'i lima tusi. E le tigā ma e na'o le 1 minue e mana'omia e siaki ai.

Atonu e tu'uina atu e le foma'i, falema'i, po'o seisi auaunaga tausua soifua le mita fua ai le tata o le fatu. E mafai fo'i ona fa'atau mai i le fale talavai i luga o le telefoni po'o i luga o upega tafailagi, ma kiliva atu i lou fale.

Aua ne'i fa'aaogaina se telefoni poto po'o le uati poto e siaki ai le maualuga o lou okesene.

Afai o lo'o e vaaia se tamaitiiti o lo'o maua ile COVID-19 ma ua talosagaina e mataituina le maualuga o lana okesene, atonu e te mana'omia se masini nate fuaina le tata o le fatu ua faapitoa mo tamaiti. O lou foma'i po'o le tausua soifua o le a talanoaina lea tulaga ma oe.

E fa'afelea ona ou fa'aaogaina le masini fua ai le tata o le fatu?

1. Aveese ni vali atigilima po'o atigilima fa'apipi'i mai lou tama'i lima o le a fa'aaogaina (tama'i lima ogatotonu po'o le tama'i lima tusi). O vali atigilima ma atigilima fa'apipi'i na te taofia ai le masini mai le galue lelei.
2. Nofo sasa'o mai i luga ma malolo mo le lima minute ae le'i fa'aaogaina le masini fua ai le tata o le fatu.
3. O lenei masini e galue lelei pe a mafanafana ou lima. Fa'aminoi mai ou tamatama'i lima ma milimili ina ia fa'amafanafana ai.
4. Ki ia ola le mita fua ai le tata o le fatu.

5. Faapipi'i le kilipa i lou tama'i lima ogatotonu poo lou tama'i lima tusi ina ia pa'i le tumutumu o lou tama'i lima ile pito i totonu ole masini. E tatau ona fa'asino i luga ou atigilima ma le tioata ole masini fua ai le tata o le fatu.
6. Aua le minoi lou lima ma tamatama'i lima.
7. Fa'avavai le tino ma fai le manava masani.
8. A mae'a ona fa'atali lea mo le minute e tasi, siaki le numera o lo'o soso'o ma le fa'aailoga ole SpO2. O le numera lea o le maualuga o lou okesene.
9. Tusi i lalo le numera mo le maualuga o lou okesene fa'atasi ma le aso ma le taimi.
10. Siaki le numera o lo'o fa'aailoa mai i autafa ole faaailoga ole PR (tata ole fatu) poo le BPM (tata ile minute). O le numera lea o le tata o lou fatu (tata o le fatu).
11. Fa'amaumau i lalo le numera o le tata o lau fatu ma le aso ma le taimi.

Afai e te lē o mauaina se faitauga, po'o afai o le faitauga e i lalo ole 95%, fa'aminoini ou tamatama'i lima, fai se manava ma faata'ita'i le masini i se isi tamatamai lima (tama'i lima ogatotonu po'o le tama'i limatusi).

O le maualuga o lou okesene e tatau ona 95% pe sili atu. Afai e maualalo ifo i lo lea, atonu o se fa'aailoga lea ua e manaomia nisi siaki ma lau foma'i poo le tausii soifua pe sili atu foi le saogalemu mo oe ole alu ile falema'i.

- Afai ole faitauga ole fua o lau okesene o loo fa'alauso'o i lalo o le 95%, fa'aailoa ile foma'i po'o le tausii soifua o lo'o va'aia oe o lo'o i lalo ole 95% lau okesege.
- Afai ole faitauga ole fua o lau okesege o loo fa'alauso'o le 92% pe lalo ifo, valaau le 000 mo se ta'avale falema'i ile taimi lava lena.
- Afai o le tata o lou fatu e tumau i le po'o luga atu o le 120 tata i le minute, valaau le ambulance i le taimi lava lea.

O nei ta'iala e fa'atatau na'o tagata matutua i le maualuga o le okesene ma le tata o le fatu e ono fa'aailoa mai auga feololo aga'i le ogaoga. O lou tausaga ma lou soifua maloloina o lona uiga e le o atagia mai nei vaega lou tulaga patino ma e ono mana'omia ona toe fetu'una'i. Afai e te le'o mautinoa po'o e fa'alagonaina auga ogaoga, fa'afeso'ota'i lau foma'i i se taimi vave mo le toe iloilo ma fa'aailoa atu ia i latou o oe ua maua i le COVID-19.

O le fa'aaogaina o le mita fua ai le tata o le toto pe afai e malosi le lanu o le pa'u

O masini e fua ai le tata o le fatu e galue e ala atu i le susulu o le moli i lou pa'u e fua ai le maualuga o le okesene o lo'o totonu o lou toto. Nisi o ripoti e fa'aailoa mai e fa'aapea o le mita e fua ai le tata o le fatu e le sa'o pe afai e malosi le lanu o lau pa'u. Atonu latou te fa'aalia ni faitauga maualuga nai lo le maualuga o le okesene i lou toto.

Afai e malosi le lanu o le pa'u o lou tino, e tatau pea ona fa'aaoga le masini e fua ai le tata o lou fatu. O le tulaga taua o le siakiina o le maualuga o le okesene i le toto i taimi le aunoa e vaai ai pe ua alu ifo i lalo lou faitauga. Fa'amaumau i lalo ou faitauga uma lava ma le aso ma le taimi.

E fa'aapefea ona ou siakiina le vave o le tata o lo'u fatu pe afai e leai se masini fua ai le tata o le fatu?

Mo le siakiina o le tata o lou fatu (tata o le fatu) ae e leo iai se masini fua ai le tata o fatu:

1. Malolo mo sina lima minute ae le'i siakiina le tata o lou fatu
2. Tu'u lou tama'i lima tusi ma le tama'i lima ogatotonu o le lima e tasi i le tapulima o lo'o fa'afesaga'i i lalo o le lima matua
3. Fa'amāmā ou tamatama'i lima i luga o lou tapulima, ona faitau lea o numera o le tata o e fa'alagonaina i luga atu o le 60 sekone (tasi le minute). O lou fua lea o lou fatu.

Lagolagosua mo le COVID-19 i lou lava gagana.

Afai o iai ni au fesili, e te mauaina le COVID-19 lagolagosua i lou lava gagana pe a e valaau i le National Coronavirus Helpline i le 1800 020 080. Filifili le numera 8 mo auaunaga fa'aliliu'upu faifua.